

Nässjö kommun

Förskolechef Förskolan Snövit
Rektor Runnerydsskolan

2010-06-14

1 (23)

Dnr: 40-2009:1849

Språk- och kunskapsutveckling för barn och elever med annat modersmål än svenska

Kvalitetsgranskning av Förskolan Snövit och Runnerydsskolan i Nässjö kommun

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av språk- och kunskapsutveckling för barn och elever med annat modersmål än svenska under hösten 2009 och våren 2010. Granskningen genomförs i 21 förskolor och 21 grundskolor fördelade på 12 kommuner i landet. I förskolorna granskas verksamheten för barn i åldern tre till fem år och i grundskolan granskas undervisningen för elever i årskurs 2 och 4. Urvalet av kommuner har gjorts så att de ingående kommunerna representerar stora och små kommuner, tätort och glesbygd. Förutom att resultaten av granskningen presenteras i beslut för respektive kommun kommer övergripande iakttagelser och slutsatser inom området att redovisas i kvalitetsgranskningsrapporten "Språk- och kunskapsutveckling för barn och elever med annat modersmål än svenska".

Övergripande information om kvalitetsgranskningen och projektplanen för kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats:

(<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>)

Syftet med denna granskning är att bidra till ökad måluppfyllelse för barn och elever med annat modersmål än svenska. Närmare en femtedel av eleverna i grundskolan idag har utländsk bakgrund, antingen är de födda utomlands eller i Sverige av utlandsfödda föräldrar. Så länge elever med annat modersmål än svenska inte behärskar det svenska undervisningsspråket, kommer de att ha sämre förutsättningar att nå de nationella målen än elever med svenska som modersmål.

Mot denna bakgrund har Skolinspektionen valt att genomföra en kvalitetsgranskning med inriktning på kommuners, skolors och förskolors insatser för att ge förutsättningar för barn och elever med annat modersmål än svenska att nå de nationella målen. Det övergripande syftet med granskningen är att utveckla förskolors och skolors förmåga

att arbeta så att barn och elever får en språk- och kunskapsutveckling som i högre utsträckning ger dem förutsättningar att nå skolframgång.

Skolinspektionens granskning utgår ifrån fyra huvudfrågeställningar. Frågeställningarna bygger i sin tur på nedan nämnda framgångsfaktorer, ett urval av de faktorer som olika utvärderingar och forskningsrapporter lyfter fram som betydelsefulla för att ge barn och elever med annat modersmål än svenska möjligheter att nå målen. Samma faktorer återfinns också i de styrdokument som reglerar verksamheten i förskolan och undervisningen i grundskolan. Skolinspektionens bedömningar utgår ifrån de generella regleringar som rör alla barn i förskolan och alla elever i grundskolan samt de specifika regleringar som rör gruppen barn och elever med annat modersmål än svenska.

För att betona den tillgång det innebär att kunna uttrycka sig på mer än ett språk används ibland uttrycket flerspråkiga barn/elever i beslut och granskningsrapport i stället för "barn och elever med annat modersmål än svenska".

Framgångsfaktorerna kan sammanfattningsvis beskrivas enligt följande (utan inbördes rangordning):

- Personalen arbetar språk- och kunskapsutvecklande. Det innebär bland annat att personalen känner till de flerspråkiga barnens/elevernas unika behov och utgår ifrån dessa. Detta innebär att barnen/eleverna får utgå ifrån egna erfarenheter, ges möjlighet att relatera nya kunskaper till de egna begreppen och att förstå de sammanhang som kunskaperna presenteras i.
- Personalen ser flerspråkighet och mångkulturalitet som en tillgång och att detta kommer till uttryck i verksamheten.
- Det finns en pedagogisk mångfald som ger barnen/eleverna möjlighet att skaffa sig och uttrycka kunskaper på olika sätt.
- Personalen har höga förväntningar och tilltro till barnens och elevernas förmåga.
- Flerspråkiga barn/elever ges förutsättningar att träna och använda sina olika språk.
- Miljön är trygg.
- Förskolor och skolor ser föräldrarna som en resurs och arbetar för att utveckla ett gott samarbete.

Granskningen av förskolan Snövit och Runnerydsskolan i Nässjö kommun ingår i detta projekt. Underlaget till beslutet består av dokument från kommunen och verksamheterna samt av information som samlats in vid besök i de olika verksamheterna under perioden 26 till 29 januari 2010. I förskolan genomfördes observationer, intervjuer med personal och chefer, i skolan intervjuades elever, lärare och skolledning samt genomfördes observationer. I kommunen har också Rektorn för flerspråkighet, representanter för modersmålslärare samt representanter från stadsdelens barn- och ungdomsförvaltning intervjuats. I de granskade verksamheterna har de flerspråkiga barnens och ele-

vernas föräldrar medverkat i en enkätundersökning. Resultaten från denna undersökning kommer att ingå i kvalitetsgranskningsrapporten och även återkopplas till den granskade förskolan/skolan. Beslutet grundar sig också på annan information som finns i Skolverkets nationella uppföljningssystem eller annat offentligt material. Företrädare för förskolan Snövit och Runnerydsskolan har haft möjlighet att ge synpunkter på sakinnehållet som ligger till grund för kvalitetsgranskningens beslut.

Fråge-/granskningsområden

Skolinspektionen har granskat följande fyra huvudfrågeställningar i syfte att undersöka om det finns ett arbete i förskolan/skolan som främjar språk- och kunskapsutvecklingen hos barn och elever med annat modersmål än svenska.

1. Utgår arbetet i förskolan/skolan ifrån barnens/elevernas kulturella bakgrund och livsmiljö?

Här har granskningen fokus på om arbetet/undervisningen i förskolan/skolan utgår ifrån barnets/elevens bakgrund och livsmiljö.

2. Anpassas arbetet till barnens/elevernas behov och intressen?

Här har granskningen fokus på meningsfullhet, motivation och sammanhang i verksamheten. Finns det ett arbetssätt i förskolan/skolan som främjar språk- och kunskapsutveckling?

3. Ges barnen/eleverna möjligheter att utveckla sitt modersmål?

Här har granskningen fokus på förskolornas och skolornas arbete för att barn och elever med annat modersmål än svenska ska ges möjlighet att utveckla sitt modersmål.

4. Har lärarna utbildning i de ämnen de undervisar i och erbjuds lärarna relevant kompetensutveckling?

Här har granskningen fokus på kompetensen i förskolan/skolan för att arbeta med språk- och kunskapsutveckling för barn/elever med annat modersmål än svenska.

Beskrivning av Nässjö kommun

I Nässjö kommun bor drygt 29 000 personer och av dessa bor cirka 16 000 i centralorten. I området Runneryd/Egna hem, som är ett mångkulturellt område inom centralorten, bor cirka 4 000 personer. Bebyggelsen i detta område är blandad med höghus, hyreshus och villor. I området finns tre grundskolor och fem förskolor och cirka 50 procent av barnen och eleverna inom dessa verksamheter har ett annat modersmål än svenska. Skolinspektionen har besökt en av skolorna, Runnerydsskolan, och en förskola, förskolan Snövit, inom ramen för detta kvalitetsgranskningsprojekt.

De flerspråkiga barnen/eleverna finns spridda på många förskolor och skolor i kommunen. Även om antalet barn med utländsk bakgrund ökar även i andra områden finns de flesta i Runnerydsområdet. År 2008 skedde en väsentlig försämring av de genomsnittliga resultaten för de elever med utländsk bakgrund som gick ut årskurs 9. För att komma till rätta med den bristande måluppfyllelsen har Nässjö kommun beslutat inleda ett antal olika utvecklingsprocesser. Kommunen har bland annat tillfört extra resurser i form av lärartjänster till nyanlända elever. Hösten 2009 inrättades vidare en "rektorsenheter för flerspråkighet" i Nässjö. Rektorn för den nya organisationen ansvarar för modersmål, studiehandledning och svenska som andraspråk. Tjänsten gäller för hela kommunen men rektorn är placerad på Runnerydsskolan eftersom många elever med annat modersmål än svenska går där. Till sin hjälp har rektorn en administrativ resurs på 25 procent. Rektorn har till uppdrag att forma och utveckla verksamheten och ska under innevarande läsår arbeta fram riktlinjer för verksamheten. Enligt uppdragsformuleringen ska rektorn bland annat arbeta med att utöka modersmålsundervisningen/träningen och erbjuda fler språk från förskolan till gymnasiet. Rektorn ska också verka för att öka elevernas möjlighet att få studiehandledning på sina modersmål.

Under hösten 2009 har man påbörjat ett arbete med att höja lärartätheten på Runnerydsskolan med inriktning på ämnet svenska som andraspråk. All personal på Runnerydsskolan ska också erbjudas kompetensutbildning för arbete med flerspråkiga elever. Kommunen ska vidare arbeta fram en introduktionsplan för nyanlända familjer. Sammantaget är dessa insatser en tydlig viljeinriktning från Nässjö kommun att skapa en bättre verksamhet för barn och elever med annat modersmål än svenska.

Skolinspektionens iakttagelser och bedömningar

Förskolan Snövit

Förskolan Snövit är en av fem förskolor i Runneryds rektorsområde i Nässjö. Förskolan har funnits i 30 år och har fina och rymliga lokaler med en ändamålsenlig gård. Cirka 70 procent av de totalt 51 barn som är inskrivna på förskolan har ett annat modersmål än svenska. Förskolan består av tre åldersblandade avdelningar. På varje avdelning arbetar två förskollärare och en barnskötare. På en avdelning finns utbildad teckenpedagog och samtlig personal behärskar eller håller på att lära sig teckenkommunikation. Förskolan Snövit blev hösten 2007 utvald till Idéförskola för mångfald. Projektet avslutades sommaren 2009. Förskolechefen tillträdde sin tjänst i augusti 2009. På förskolan Snövit står språkutveckling och matematik i fokus under innevarande läsår.

1. Utgår arbetet i förskolan från barnens kulturella bakgrund och livsmiljö?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att arbetet på förskolan i hög grad utgår från barnens kulturella bakgrund och livsmiljö. Det sker en gedigen kartläggning av barnens olika språkliga och kulturella

miljöer. Personalen behöver dock arbeta med att finna rutiner för hur den information som inhämtas ska dokumenteras. Den information som inhämtas läggs till grund för planeringen av verksamheten och barnen är i hög grad delaktiga. Det pågår ett strukturerat arbete med att stärka barnens självkänsla och identitet och samtliga barn med utländsk bakgrund ges stöd i att utveckla en flerkulturell tillhörighet. Det finns ett nära och välutvecklat samarbete med barnens föräldrar och barnens olika kulturella och språkliga miljöer synliggörs i hög grad i såväl verksamhet som miljö. Personalen behöver dock arbeta mer med att säkerställa att samtliga barns kulturella och språkliga bakgrund ges lika hög synlighet. Det värdegrundsarbete som bedrivs håller en hög nivå och barnen på förskolan är trygga och trivs.

Skolinspektionens iakttagelser

Kartläggning av de flerspråkiga barnens bakgrund och livsmiljö.

En förutsättning för att en förskola ska kunna beakta barnens bakgrund och livsmiljö vid planeringen av verksamheten är att en kartläggning sker när barnen börjar på förskolan.

Vad har Skolinspektionen sett?

Personalen på förskolan Snövit gör en gedigen kartläggning inför och under inskolningen. Den information de inledningsvis får via förskolechefen från Medborgarkontoret är inte alltid fullständig vilket gör att de ofta måste lägga tid och resurser på att själva söka information. En del pedagoger inhämtar information om barnen och deras hemmiljö genom att göra ett hembesök. Vid detta första möte inriktar man sig främst på att föräldrar och barn ska känna sig välkomna till förskolan och man fokuserar mycket på de praktiska detaljer som föräldrarna behöver känna till inför inskolningen. Under besöket informerar man föräldrarna med hjälp av ett inskolningshäfte med bilder på förskolan och dess personal, information på barnens modersmål och bilder på saker, såsom t ex extrakläder, som barnen behöver ha med sig. Pedagogerna berättar att hembesöken är viktiga även för dem själva i deras arbete med att utveckla och vidmakthålla ett interkulturellt förhållningssätt. En tid efter hembesöket bjuds föräldrar och barn in till ett besök på förskolan och då fortsätter personalen att mer ingående kartlägga barnens bakgrund, behov och intressen. Vid detta tillfälle använder personalen sig vid behov av tolk.

Den information man inhämtar om respektive barn kompletterar en del pedagoger genom att själva söka kunskap i böcker och via internet om barnens olika hemländer och kulturer.

Skolinspektionen noterar dock under vårt besök att den information som inhämtas inte dokumenteras och därför inte blir till gemensam kunskap hos samtliga pedagoger. Informationsöverföringen tycks fungera väl mellan den personal som arbetar på avdelningen vid tiden för barnets inskolning men kan inte i samlad form delges nyanställd personal, vikarier eller de pedagoger från andra avdelningar som möter barnet i de tvärgrupper som finns.

Barnens delaktighet

Det är viktigt att barnen i takt med stigande ålder bereds möjlighet att vara delaktiga i planeringen av förskolans verksamhet.

Vad har Skolinspektionen sett?

Barnen på förskolan Snövit är i stor utsträckning delaktiga i planering och genomförande av de olika aktiviteterna. Personalen fångar upp barnens tankar och önskemål och utformar aktiviteterna i enlighet med dessa utan att därför fransäga sig ansvaret för att verksamheten blir mångsidig och varierande. Man har, som en pedagog uttrycker det, en tillåtande miljö men också en fast struktur med olika moment såsom samlingar och förutbestämda aktiviteter varje dag. Vi noterar att barnen även får vara med och bestämma innehållet i de aktiviteter som personalen bestämt, såsom t ex rörelsestunden, och att personalen anstränger sig för att lyssna på de förslag som barnen har och förklara varför de inte går att genomföra när så är fallet. Varje dag får ett barn hjälpa till att servera och presentera maten, en uppgift som flera barn berättar att de tycker mycket om.

Arbetet med att stärka barnens självkänsla och identitet

En viktig framgångsfaktor i arbetet med flerspråkiga barn är att personalen ser flerspråkighet och mångkulturalitet som en tillgång och att detta kommer till uttryck i verksamheten. Det är också viktigt att personalen har höga förväntningar på barnen och tilltro till deras förmåga.

Vad har Skolinspektionen sett?

Samtliga de pedagoger vi möter på förskolan Snövit reflekterar över sina värderingar och föreställningar om kulturella och språkliga olikheter och strävar efter att utveckla och bevara ett interkulturellt förhållningssätt. Under våra samtal poängterar de alla kulturers lika värde och att språklig och kulturell mångfald är en tillgång. De understryker vikten av att arbeta för att bidra till att de flerspråkiga barnen utvecklar en flerkulturell tillhörighet samt sin förmåga att kommunicera såväl på svenska som på sina modersmål.

Personalen arbetar med välkomstskyltar, sånger och fraser på de olika språken. Vi ser världskartor och flaggor från barnens olika hemländer med angivande av vilka barn, inklusive de svenska, som kommer från de olika länderna. Det finns böcker på olika språk på avdelningarna och flera pedagoger understryker vikten av att även ha böcker på svenska som handlar om andra kulturer. På en avdelning ser vi texten till en sång som översatts till arabiska på väggen. Flera pedagoger betonar vikten av att finna och bevara en balans mellan de olika språkgrupperna för att säkerställa att alla barn blir synliggjorda i lika hög grad.

Vi ser också att barnen utmanas att testa sina förmågor och att de slussas tillbaka till oavslutade aktiviteter. Personalen sätter höga förväntningar på samtliga barn och an-

stränger sig för att utmana varje barn efter barnets nivå och förutsättningar (se också under punkten 2).

Trygghet, trivsel, värdegrundsarbete

En framgångsfaktor i arbetet med flerspråkiga barn är en trygg miljö.

Vad har Skolinspektionen sett?

Barnen på förskolan Snövit är trygga och trivs. De barn vi talar med berättar att de tycker om att vara på förskolan och att det alltid finns någon som kan trösta om man vill prata om något eller känner sig ledsen. Att barnen är trygga och trivs bekräftas enligt personalen av föräldrarna. Inför varje utvecklingssamtal får föräldrarna fylla i en enkät som bland annat rör barnens trygghet och trivsel och som diskuteras under samtal.

Det värdegrundsarbete som bedrivs sker inte i form av planerade aktiviteter utan som en del av pedagogernas förhållningssätt. Personalen understryker vikten av att arbeta med den vuxne som förebild. Man hjälper barnen att kompromissa och respektera varandra och värdegrundsfrågorna diskuteras i anslutning till de olika konkreta situationer som uppstår. Personalen säger sig ha stor nytta i värdegrundsarbetet av den information de har om barnen och deras livsmiljö och också av den kunskap de har om barnens hemländer och kulturer. Detta, menar de, gör det lättare för dem att förstå, förklara och bistå barnen med att reda ut de konflikter som ibland uppstår.

Samverkan med de flerspråkiga barnens föräldrar

En viktig framgångsfaktor i arbetet med flerspråkiga barn är ett gott samarbete med barnens föräldrar.

Vad har Skolinspektionen sett?

Förskolan Snövit har ett mycket gott samarbete med barnens föräldrar. Personalen strävar efter att använda föräldrarna som en resurs från tiden före inskolningen till den dag då barnen lämnar förskolan. Personalen vinnlägger sig om att bemöta föräldrarna med respekt och positiv nyfikenhet. Den första tiden arbetar man enligt pedagogerna med att skola in inte bara barnet utan hela familjen. Man ber föräldrarna bland annat att ta med musik från hemlandet som trygghet under inskolningen, att läsa in sagor på barnens hemspråk, att berätta om olika kulturella högtider samt om hjälp med översättning av ord och fraser. Man bjuder in föräldrar att delta under utflykter och föräldrar har också fungerat som stöd vid kontakten med andra föräldrar som talar samma språk.

På samtliga avdelningar finns digitala fotoramar vilket underlättar kommunikationen med föräldrarna.

2. Anpassas arbetet i förskolan till barnens behov och intressen?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionens bedömning är att verksamheten på förskolan Snövit håller en hög nivå vad gäller innehåll, utformning och lärandemiljö samt att personalen ser samtliga barn som individer. Förskolan behöver dock finna forum för en kontinuerlig diskussion om hur barnen ska grupperas. Det språk- och kunskapsutvecklande arbete som bedrivs på förskolan håller en hög nivå och barnens utveckling och lärande följs upp och utvärderas. Ett närmare samarbete mellan avdelningarna behövs för att öka graden av samsyn, minska risken för dubbelarbete samt ge möjlighet att vidmakthålla och ytterligare öka kompetensen hos samtlig personal vad gäller arbetet med flerspråkiga barn. Förskolan behöver också verka för att ett samarbete med mottagande förskoleklass, skola och skolbarnsomsorg etableras.

Skolinspektionens iakttagelser

Organisation, planering och individanpassning

Arbetet på förskolan Snövit utgår i hög grad från förskolans läroplan, som finns upphängd i entrén till samtliga avdelningar. Personalen på förskolan har överlag en god insikt i läroplanens mål och vi ser dokumentation i miljön av ett antal olika aktiviteter som redovisas med text och foto tillsammans med olika läroplansmål.

Den samlade kunskap som personalen har och fortsätter att skaffa sig om barnen lägger man till grund för verksamheten. Personalen gör en medveten individanpassning genom att gruppera barnen efter ålder eller språkutveckling under ett antal av de olika aktiviteterna. Man anstränger sig för att anpassa gruppindelningen efter vad de olika barnen förstår, inte bara vad de kan kommunicera. Personalen är medveten om att den organisation som förskolan valt med ålderblandade grupper ställer högre krav på planering och anpassning så att alla barn får sina behov tillgodosedda och blir utmanade efter sina förutsättningar. Vi ser under vårt besök flera exempel på att så sker. Under rytmikträningen på en av avdelningarna arbetar man t ex med små påsar med siffror och prickar på, som barnen får hämta efter att pedagogen angett ett tal som numren på de hämtade påsarna ska adderas ihop till. Treåringen får då talet två och en påse att hämta medan femåringen får hämta flera påsar för att samla ihop till ett högre tal. Under flera samlingar ser vi att barnen ges samma talutrymme men att de äldre barnen får svara på de svårare frågorna och prata om mer komplicerade ämnen än de yngre. Vi ser också att såväl ettåringen som femåringen deltar i omröstningar, t.ex. om vilken frukt som är godast, men att femåringen ges ett större ansvar för byggande av de "tabeller" som omröstningen leder fram till. Ledning och personal är medveten om att det för ett fullgott arbete krävs en ständig diskussion om hur barnen ska grupperas. Vi noterar en ambition att arrangera fler tvärgrupper med de minsta barnen samt en diskussion om det bör finnas grupper där barn som talar samma språk får mötas.

Förskolans språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt

Ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt är en av framgångsfaktorerna i arbetet med flerspråkiga barn. Som framgår i inledningen av denna rapport innebär ett sådant arbetssätt bland annat att personalen känner till de flerspråkiga barnens unika behov och utgår ifrån dessa. Detta i sin tur innebär att barnen får utgå ifrån egna erfarenheter, ges möjlighet att relatera nya kunskaper till de egna begreppen och att förstå de sammanhang som kunskaperna presenteras i.

Vad har Skolinspektionen sett?

Det språk- och kunskapsutvecklande arbete som bedrivs på förskolan Snövit håller en hög nivå. Som beskrivits ovan (se under punkten 1 och ovan under *Organisation, Planering, Individanpassning*) kartlägger personalen de flerspråkiga barnens intressen och behov och utgår ifrån dessa vid planeringen. Arbetet är temainriktat och man arbetar t.ex. mycket med temasagor som ska genomsyra verksamheten som en röd tråd under såväl samlingar, rörelsestunder, skogsutflykter som den fria leken. Inte bara utgår planeringen från barnens egna erfarenheter utan man anstränger sig också för att, som några pedagoger uttrycker det, komplettera barnens livsmiljö. Detta sker t.ex. genom att man fokuserar på utflykter till platser där barnen inte brukar vistas.

Det språkutvecklande arbete som bedrivs integreras i alla aktiviteter och håller en hög nivå. Vi noterar särskilt det flitiga användandet av teckenkommunikation. Samtlig personal vi möter behärskar eller håller på att lära sig teckenspråk och barnen använder i hög utsträckning tecken för att kommunicera med pedagogerna, varandra och i viss utsträckning även med sina föräldrar. Stor vikt läggs enligt personalen vid vardagsdialogen och personalen använder - förutom tecken - kroppsspråk, bilder och åskådningsmaterial för att förstärka barnens språkförståelse. Vi ser en äkta dialog mellan pedagoger och barn där samtalsämnen anpassas efter barnens tankar. Vi ser också att barnen får ett väl tilltaget talutrymme under såväl samlingar som aktiviteter. En aktivitet som särskilt framhålls av flera pedagoger och barn är arbetet med "Nicke Nyfiken" som får följa med barnen hem. När Nicke kommer åter till förskolan får barnet berätta vad Nicke gjort under sitt hembesök samt svara på frågor från pedagogerna och de andra barnen. Personalen ber föräldrarna till de barn som ännu inte kan berätta så att de andra barnen förstår att skriva ett brev om vad Nicke upplevt så att personalen kan stötta barnet ifråga under berättandet. Förutom att vara språkutvecklande ger denna aktivitet ytterligare information om barnens livsmiljö vilket, enligt personalen, gör att de får nytt underlag för den framtida planeringen.

Förskolans arbete för att följa barnens utveckling och lärande

Det är viktigt att förskolan följer upp och utvärderar barnens utveckling och lärande.

Vad har Skolinspektionen sett?

På förskolan Snövit har varje barn en individuell utvecklingsplan där man dokumenterar olika utvecklingssteg. Man dokumenterar med foto och film och spelar ibland in de intervjuer som görs med barnen.

Personalen använder TRAS som grund för diskussioner om vilka insatser som behöver göras. När de är osäkra ber de specialpedagogen om hjälp med bedömningen av vilket stöd barnet i fråga behöver.

Förskolans interna samarbete

Alla som arbetar i förskolan ska samarbeta för att erbjuda en god miljö för utveckling, lek och lärande.

Vad har Skolinspektionen sett?

Trots att verksamheten inom samtliga avdelningar håller en god nivå noterar vi att arbetslagens speciella kompetenser skiljer sig åt. Ett närmare samarbete och erfarenhetsutbyte mellan avdelningarna skulle öka graden av samsyn, minska risken för dubbelarbete samt ge möjlighet att ytterligare öka kompetensen hos samtlig personal vad gäller arbetet med de flerspråkiga barnen.

Under vårt besök fattades ett beslut i den så kallade handledningsgruppen, i vilken specialpedagogen och företrädare för varje avdelning ingår, om ett utökat informationsutbyte mellan avdelningarna. Vi noterar en medvetenhet hos ledning och personal om vikten av ett utökat samarbete samt av rutiner för informationsspridning till samtlig personal om det som diskuteras inom ramen för handledningen.

Förskolans externa samarbete

Förskolan ska sträva efter att nå ett förtroendefullt samarbete med förskoleklassen, skolan och skolbarnsomsorgen för att stödja barnens allsidiga utveckling och lärande i ett långsiktigt perspektiv.

Vad har Skolinspektionen sett?

Viss informationsöverföring sker, t ex om barnens intressen och förmågor, i samband med barnens övergång från förskolan Snövit till förskoleklassen men i dagsläget finns inget samarbete med mottagande förskoleklass, skola och skolbarnsomsorg.

3. Ges barnen möjligheter att utveckla sitt modersmål?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att förskolan bedriver ett gott arbete för att ge barn med annat modersmål än svenska möjlighet att utveckla sina modersmål. Samarbetet med de ambulerande modersmålstränarna behöver dock utvecklas så att all modersmålsträning sker som en integrerad del av verksamheten. Förskolan behöver arbeta vidare med att säkerställa att samtliga barn med annat modersmål än svenska får stöd i att utveckla sina modersmål.

Skolinspektionens iakttagelser

Arbetet med att ge barnen möjlighet att utveckla sitt modersmål.

En framgångsfaktor i arbetet med flerspråkiga barn är att barnen ges möjlighet att träna och använda samtliga sina språk.

Vad har Skolinspektionen sett?

För närvarande erbjuds modersmålsträning av ambulerande modersmålstränare i arabiska och albanska på förskolan Snövit. Under våra samtal framkommer att samarbetet med modersmålstränarna i stort fungerar bra. Modersmålstränarna går mer sällan undan med barnen utan är med i verksamheten. Någon modersmålstränare har följt med på utflykter. Under våra samtal framkommer dock att modersmålsträningen ännu inte tillfullo sker som en integrerad del av verksamheten.

Personalen har en positiv inställning och god insikt i vikten av att de flerspråkiga barnen utvecklar sina modersmål. Det bedrivs ett medvetet arbete för att även de barn som inte får modersmålsträning av de ambulerande modersmålstränarna ska ges möjlighet att stärka sina modersmål. Att personalen inte talar barnens språk ses inte som ett hinder i arbetet utan genom medvetenhet kan man, såsom några pedagoger uttrycker det, ändå arbeta med hemspråk. Personalen arbetar med välkomstskyltar, hälsningsfraser, sånger, böcker och fraser på de olika språken. Vidare finns bokpåsar med böcker på olika språk som barnen och deras föräldrar får låna med sig hem. Personalen samarbetar också nära med biblioteket och har bett dem beställa fler böcker på olika språk samt placera dessa böcker på en synlig plats i biblioteket. På en avdelning ser vi texten till en sång som översatts till arabiska uppsatt på väggen. Vi noterar en medvetenhet hos personalen om vikten av att alla barn ges samma stöd och en ambition att arbeta mer med att säkerställa att alla språkgrupper ges lika stort utrymme i verksamheten. Det är, enligt flera pedagoger, lätt att språk och kulturer som delas av flest barn ges störst utrymme i verksamhet och miljö och att de barn som har utländsk bakgrund men svenska som starkaste språk kommer i skymundan.

Samtlig personal tycker att det är positivt om de barn som så önskar pratar modersmål med varandra. Man är medveten om den risk som finns att de barn som inte förstår språket känner sig utanför men menar att pedagogerna genom att vara närvarande och uppmärksamma kan se till att alla inkluderas. Glädjen som vissa barn utstrålar när de får prata sina modersmål är, enligt flera pedagoger, värd det extra arbete som det innebär att säkerställa att inget barn känner sig utanför. Flera pedagoger påpekar vidare att det går att se och tolka om de barn som pratar modersmål med varandra säger något olämpligt trots att de inte kan avgöra den exakta innebörden av det barnen sagt.

4. Har personalen adekvat utbildning och erbjuds de relevant kompetensutveckling?*Skolinspektionens bedömning*

Skolinspektionen bedömer att förskolan har personal med adekvat utbildning och hög kompetens men vill understryka vikten av fortsatta kompetensutvecklingsinsatser för att underhålla och vidareutveckla kompetensen för arbetet med flerspråkiga barn.

Skolinspektionens iakttagelser

Personalens utbildningsnivå och kompetensutveckling

Personalens utbildningsnivå och kompetens har avgörande betydelse för att förskolan ska kunna erbjuda barnen en verksamhet som främjar och stimulerar deras utveckling och lärande.

Vad har Skolinspektionen sett?

På förskolan Snövit har all personal utbildning till förskollärare eller barnskötare. På en avdelning finns utbildad teckenpedagog och samtlig personal behärskar eller håller på att lära sig att använda tecken.

I dagsläget finns ingen övergripande styrning för personalens kompetensutveckling för arbetet med flerspråkiga barn. Vi noterar att rektorsenheten för flerspråkighet uppmärksammat behovet av kompetensutveckling på Runnerydsskolan men att förskolan inte omnämns.

Pedagogerna på förskolan Snövit har fått kompetensutveckling för arbetet med flerspråkiga barn genom deltagande i projektet "Idéförskola för mångfald". Inte minst har de inkommande studiebesöken gett anledning till självvranssakan och förbättringsarbete. Den handledning med specialpedagogen som pedagoger från varje avdelning har varje fredag kan också ses som en kompetensutvecklingsinsats. Vid tiden för vårt besök arbetade man t ex med Skolverkets skrift "Flerspråkighet i förskolan" för att få ökad kunskap och inspiration för nya aktiviteter under arbetet med de flerspråkiga barnen. Personalen understryker dock vikten av att samtlig personal erbjuds fortsatt kompetensutveckling för att det utvecklingsarbete som inleddes inom ramen för projektet "Idéförskola för mångfald" inte ska avstanna.

Runnerydsskolan

Runnerydsskolan ligger i Nässjö kommun, på promenadavstånd från Nässjö centrum. Skolan är en F-6-skola med cirka 420 elever och är indelad i fem spår organiserade kring elever från 6 till 12 år. I varje spår finns cirka 80-85 elever som är åldersblandade i tre elevgrupper: F-2, årskurs 3-4 samt årskurs 5-6. Spåren är självstyrande i arbetet med eleverna och i varje spår arbetar förskollärare, fritidspedagoger, fritidsassistenter och lärare. Runnerydsskolan har haft flerspråkiga elever sedan början av 1970-talet. Vid granskningstillfället har cirka 54 procent av eleverna annat modersmål än svenska. På skolan finns en så kallad förberedelseklass för elever som nyligen kommit till Sverige. En omorganisation gjordes i kommunen ht. 2009. Den medförde bland annat att Rektorn för flerspråkighet (se ovan under Beskrivning av Nässjö kommun) är placerad på Runnerydsskolan eftersom många av kommunens elever med annat modersmål än svenska går där.

Skolinspektionens besök har berört delar av undervisningen i årskurserna 1–2 och 3–4 i två av skolans spår.

1. Utgåar arbetet i skolan ifrån elevernas kulturella bakgrund och livsmiljö?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen gör sammantaget bedömningen att den granskade verksamheten på Runnerydsskolan behöver utvecklas så att den i högre grad utgår ifrån elevernas bakgrund, förutsättningar och livsmiljö. Värdegrundsarbetet är aktivt och fungerar väl, men skolan behöver uppmärksamma värdet av flerspråkighet för att bland annat stärka elevernas självkänsla och identitet. Skolan behöver också utveckla former för kartläggning och analys av var eleverna befinner sig i hela sin språk- och kunskapsutveckling för att bättre planera verksamheten utifrån elevernas skiftande erfarenheter.

Skolinspektionens iakttagelser

Kartläggning av elevernas bakgrund, erfarenheter och förutsättningar

Ett kartläggningsarbete över elevernas bakgrund, erfarenheter och språkliga förmågor är en förutsättning för att kunna påbörja undervisningen där eleverna språk- och kunskapsmässigt befinner sig och tidigt kunna ge dem relevanta stödåtgärder.

Vad har Skolinspektionen sett?

Sedan rektorn för flerspråkighet elever tillsattes görs numera en skriftlig kartläggning för nyanlända elever med bakgrund, familj, språk, religion, simkunnighet, mat, allergier, tidigare skolgång, intressen, fritid m.m. på en särskild blankett. Vid detta första möte med familjen finns också tolk, lärare, skolsköterska och rektor för enheten för flerspråkighet med. I förberedelseklassen görs sedan en enkel språklig uppföljning på vad eleverna kan ex. sitt namn, färger, siffror m.m. På Runnerydsskolan saknas emellertid tydliga riktlinjer och rutiner för överlämnande av information om de flerspråkiga eleverna mellan förberedelseklass och ordinarie klass och mellan olika årskurser. Lärarna ger olika bilder av hur kartläggningen och överlämnandet går till. När nyanlända elever placeras i sin ordinarie klass får lärarna oftast, men inte alltid, information om var eleverna kommer ifrån och vilka olika språk de pratar. Några lärare berättar att de ibland får ett papper från förberedelseklassen med information om elevens språk, system, religion och skolgång, andra berättar att de inte vet så mycket om elevernas bakgrund; möjligtvis får de veta mer om det rör sig om till exempel "en gömd elev".

Eleverna i förberedelseklasserna skolas successivt in i sina ordinarie klasser med att delta i musik-, slöjd- och bildundervisning. Lärarna i just dessa ämnen uppger att de knappast får någon information alls om eleverna. Lärarna önskar mer detaljerad information om t.ex. familjens intressen och erfarenheter som de menar kan vara till stöd i mötet och i planeringen av undervisningen. Den informationsöverföring som nu sker om eleverna är till stor del beroende av olika tidsutrymme eller egna initiativ.

Det saknas således tydlighet och gemensamma rutiner för hur skolan ska säkerställa att den kartläggning som finns av eleverna verkligen når alla ansvariga lärare. Rektorer

har insikt om värdet av kartläggning och ett noggrant överlämnande och uttrycker en ambition att förbättra rutinerna för att tidigt ta tillvara elevernas olika erfarenheter och därmed stärka deras självkänsla och identitet och än bättre planera för deras språk- och kunskapsutveckling.

Värdegrundsarbetet

Trivsel och trygghet är grundläggande förutsättningar för elevernas framgångar i skolarbetet.

Vad har Skolinspektionen sett?

På Runnerydsskolan har rektorer och lärare under åren målmedvetet arbetat för att skolan ska ha ett trivsamt klimat och en trygg miljö. Det framkommer också i elevintervjuerna att eleverna trivs, känner sig trygga i skolan och har arbetsro i sitt skolarbete. I undantagsfall uttrycker någon elev oro över att bli retad för att "prata dålig svenska", rädsla för några äldre elever i andra spår, eller bekymmer över att det inte alltid är arbetsro i klassen. Inspektörernas iakttagelser i klassrummen bekräftar bilden av en trygg och lugn lärmiljö där lärarna arbetar konsekvent med att upprätthålla ett gott arbetsklimat. I detta avseende tycks skolan ha de förutsättningar som krävs för att eleverna ska ges möjligheter att lära och utvecklas i sitt skolarbete. Kommunen genomför regelbundet enkäter kring trygghet och trivsel i årskurserna 2, 5 och 8. Däremot saknar skolan ett eget regelbundet kartläggningsarbete. Det sker, enligt lärarna, främst på deras initiativ i samband med utvecklingssamtal eller i arbetet med värdegrundsfrågor. Lärarna känner inte till om andra lärare gör kartläggningar eller vilka resultat eventuella kartläggningar visar. Rektorn menar att det står uttryckt i spårens arbetsplaner att det ska genomföras enkäter. Verksamheterna saknar således tydliga rutiner och uppföljning så att den intuitiva upplevelsen av trivsel och trygghet för alla också kan styrkas och följas upp.

Skolan saknar också utvärderingar och uppföljningar som synliggör för verksamheten centrala värdegrundsfrågor. Sådana frågor berör elevernas självkänsla och identitetsutveckling i förhållande till när och hur de använder sina första- och andraspråk. Samtliga elever uttrycker vid intervjuerna att de enbart får prata svenska i skolan. "Annars förstår inte alla vad vi pratar om", eller "någon säger kanske något dumt", menar några av eleverna. Lärarna och rektorn instämmer i att det är det svenska språket som ska och bör talas och att det är skolans policy, men menar att skolan inte har ett uttryckt förbud om att använda andra språk så länge eleverna gör det på ett "juste sätt". För att stärka elevernas identitet och självkänsla bör skolan i värdegrundsarbetet lyfta frågan att det i första hand inte handlar om vilket språk som talas, utan hur man använder språket för att alla ska trivas, känna sig synliga och delaktiga. En relaterad fråga är de signaler ett informellt förbud kan betyda när det gäller synen på modersmålet för att främja utvecklingen i det svenska språket och som strategi för språk- och kunskapsutveckling.

2. Anpassas arbetet till elevernas behov och intressen?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen gör sammantaget bedömningen att granskade verksamheter på Runnerydsskolan inte i tillräcklig utsträckning planerar innehåll och arbetsformer utifrån elevernas behov, förutsättningar och intressen.

Skolan behöver i högre grad arbeta språk- och kunskapsutvecklande i alla verksamheter och inom alla skolämnen. Skolan måste förtydliga och förstärka arbetet med de elever som är i behov av svenska som andraspråk. Skolan måste erbjuda undervisning i alla ämnen eleverna har rätt till, så att de ges förutsättningar att uppnå målen i de olika ämnena och erbjuda studiehundledning på modersmålet till de elever som har rätt till sådan handledning. Samsyn och samarbete mellan olika lärarkategorier för elevens lärande och utveckling behöver stärkas.

Skolinspektionens iakttagelser

Språk- och kunskapsutvecklande arbete

Språkutveckling sker inte isolerat utan måste kopplas till ett för eleven meningsfullt innehåll och användas och produceras av eleven i olika sammanhang. Val av innehåll och arbetsformer i undervisningen måste därför ge stöd för elevens språk- och kunskapsutveckling i meningsskapande sammanhang.

Vad har Skolinspektionen sett?

Det framgår av intervjuer och observationer att den granskade verksamheten i varierad utsträckning arbetar språk- och kunskapsutvecklande. Iakttagelser, i företrädesvis svenskundervisningen, visar att eleverna i stor utsträckning arbetar individuellt med olika uppgifter som läraren har valt. Eleverna uttrycker att de ibland har svårt att förstå instruktioner eller vad lärarna berättar. De förstår inte heller alla ord och begrepp i texterna. Uppgifterna saknar ofta sammanhang och mening utan är främst att betrakta som isolerad färdighetsträning. En uppgift kan handla om en kort text om en blåval med färdigställda innehållsfrågor kring texten, eller bilder och utvalda meningar ur texten som ska kombineras. En annan uppgift kan handla om dubbel- eller enkelstavning av bokstaven "n". Eleverna lär sig snabbt mekaniska strategier för igenkänning av uppgifterna t.ex. principen för stavning i uppgiften, men riskerar att få mindre språk- och begreppsförståelse. I flera ämnen består elevernas språkliga arbete av avskrifter och reproduktion och mindre av öppna uppgifter och egen språklig produktion som inkluderar deras tolkningar, förståelse, känslor och erfarenheter. Eleverna arbetar således i dessa delar inte språk- och kunskapsorienterat. Den inriktning och planering av verksamheten som strävansmålen uttrycker, med kunskaper i ett större sammanhang, som kräver förmågor och färdigheter kopplat till höga förväntningar på eleverna, syns i liten utsträckning i sådan undervisning. Eleverna måste i högre grad ges förutsättningar att genom tal och skrift erövra verktyg för att tänka, lära kommunicera och påverka.

Under lektionsbesöken framkommer emellertid också ett flertal goda exempel på språk- och kunskapsutvecklande arbete, där flerstämmighet och dialog dominerar undervisningen och där elevernas frågor och utsagor bildar bas för planering med tydlig anknytning till elevernas erfarenhetsvärld. Eleverna producerar här muntliga utsagor och egna texter samt uttrycker nyvunnen kunskap och egna tankar enskilt eller i dialog med andra elever. Det finns således skillnader i kvalitet inom och mellan de granskade verksamheterna som ger anledning till att utveckla arbetet kring språk- och kunskapsutveckling så att det genomsyrar alla verksamheter och alla skolämnen. Lärarna uttrycker en önskan om detta. Rektorer är medvetna om behovet och planerar för kompetensinsatser kring ett flertal områden när det gäller flerspråkiga elever.

Svenska som andraspråk

Svenska som andraspråk är ett eget ämne för en speciell elevgrupp med syftet att eleverna ska uppnå en funktionell behärskning av det svenska språket i nivå med elever som har svenska som modersmål. Elever i behov av svenska som andraspråk har rätt till sådan undervisning.

Vad har Skolinspektionen sett?

Intervjuerna med lärarna visar att skolan har en otydlig bild av undervisning i svenska som andraspråk. Eleverna känner inte till ämnet. Några lärare uttrycker att eleverna inte erbjuds svenska som andraspråk som ett eget ämne och några menar att de arbetar språkutvecklande och på så vis kompenserar för delar av ämnet. Andra menar att den ekonomiska resursen främst används till att göra mindre elevgrupper och att ämnet mer är att betrakta som stöd i svenska än som andraspråksundervisning. Många av Runnerydsskolans flerspråkiga elever får således vid granskningen inte undervisning i ämnet svenska som andraspråk i den omfattning och med den funktionella träning i meningsfulla kontexter som kursplanen i svenska som andraspråk föreskriver. Överlag menar lärarna att det krävs fler utbildade lärare i ämnet svenska som andraspråk för att tillgodose elevernas behov. Rektorn instämmer i att ämnet har varit eftersatt, särskilt i ett av de granskade spåren. Vid Skolinspektionens besök är emellertid en lärare nyanställd med utbildning i ämnet. Rektorn är också medveten om elevernas behov av ämnet i sin andraspråksutveckling och att det behövs en bättre organisation för hur undervisningen ska bedrivas. Tillsammans med rektorn med särskilt ansvar för flerspråkighet arbetar rektorn för detta bland annat genom att öka kompetensen bland lärarna när det gäller svenska som andraspråk. Ett led i detta är att många av lärarna har erbjudits och valt att läsa svenska som andraspråk via lärarlyftet. Det märks vid granskningstillfället att detta redan har gett resultat och att intresset för högre kompetens när det gäller ämnet svenska som andraspråk och språkutveckling generellt är stort.

Planering och inriktning på undervisning

Läroplan och kursplaner ger inte stöd för ett bestämt stoff i bestämd ordning.

Vad har Skolinspektionen sett?

I de granskade verksamheterna finns i vissa delar en tradition att arbeta med ett förutbestämt innehåll för olika årskurser. Detta innehåll utgår övervägande från ett svenskt perspektiv. Lärarna har här i mindre utsträckning diskuterat stoff och innehåll utifrån didaktiska överväganden eller gjort kopplingar mellan kursplanerna och elevernas erfarenheter och behov. Man möter då inte eleverna där de befinner sig språk- och kunskapsmässigt eller inkluderar inte heller deras erfarenheter och frågor. Det saknas också djup och nya utblickar kring företeelser och kunskap som kan vidga och utmana de fastställda perspektiven t.ex. frågor om vilka erfarenheter eleverna har, hur ett visst fenomen ser ut i andra länder, hur det var förr, hur det är nu osv. eller hur man kan skapa språklust genom att härleda ord och kanske rentav finna släktskap eller andra associationer?

Det förekommer emellertid också undervisning, även i de estetiska ämnena, där eleverna arbetar med ett innehåll och en kontext som berör och engagerar och tar tillvara deras erfarenhetsvärld. Eleverna blir involverade som personer och deras intressen och tankar tas som exempel och blir vägledande för hur undervisning planeras och utvecklas. En viktig frågeställning för Runnerydsskolan framöver bör således vara hur planering och inriktning av innehåll och arbetsformer kan ge stöd för att samtliga elevers förutsättningar, behov och tidigare erfarenheter kommer till varierande uttryck och utmanas i meningsskapande sammanhang i alla verksamheter.

Undervisning i alla ämnen

Eleverna har enligt läroplanen rätt till en garanterad undervisningstid som ger dem förutsättningar att nå målen i alla ämnen.

Vad har Skolinspektionen sett?

Av intervjuer och iakttagelser framkommer att eleverna i några av de granskade verksamheterna inte erhåller den undervisning i de naturorienterade ämnena som de har rätt till. De har under lång tid inte haft undervisning i de naturvetenskapliga ämnena eller ämnet teknik. Ett av skälen är enligt rektorn att den lärarkompetensen har försvunnit, men att den nu är återställd. En lärare uppger att det är svårt med de naturvetenskapliga ämnena när spridningen mellan eleverna är så stor i de årskursblandade grupperna och att det främst är besvärligt att planera för alla elevers kunskapsprogression. Rätten till undervisning i de naturvetenskapliga ämnena berör samtliga elever och måste säkerställas. I denna kvalitetsgranskning har inspektionen fokuserar på betydelsen av språk- och kunskapsutveckling för barn med annat modersmål än svenska och vill därför understryka att skolan även måste trygga att undervisningen i de naturvetenskapliga ämnena bidrar till elevernas språk- och kunskapsutveckling.

Samverkan, samarbete och organisation

Det är värdefullt för de flerspråkiga eleverna att lärarna samverkar kring det pedagogiska ansvaret för deras utveckling och lärande.

Vad har Skolinspektionen sett?

På Runnerydsskolan är varje klass åldersblandad med två årskurser i varje. Lärarna uppger att eleverna i klasserna, så ofta det går, är delade i mindre grupper (7–10 elever), företrädesvis i sina årskurser. Organisationen i spår har inte resulterat i ett gränsoverskridande samarbete kring elevernas utveckling där deras individuella förutsättningar är utgångspunkten och där lärarnas kompetens fördelas efter behov. Organisatoriskt är lärarna och årskurserna således organiserade i arbetslag/spår, men arbetslagen framstår främst som formella konstruktioner och har inte i tillräcklig utsträckning genererat samarbete i det pedagogiska arbetet och i ansvaret för eleverna. Lärarna är överlag missnöjda med årskursblandningen. Några lärare menar att framförallt de äldre eleverna missgynnas, eftersom de inte kan erbjudas utmaningar och tillräcklig stimulans. Andra lärare uttrycker att elevernas olika åldrar och därtill många flerspråkiga elever, gör att spridningen blir så stor att den omöjliggör flexibilitet i organisationen. Några lärare menar att tiden inte räcker till för samarbete inom och mellan verksamheterna, men också att det saknas rutiner som kan ge stöd för samarbete i det pedagogiska ansvaret mellan olika lärarkategorierna t.ex. specialpedagog, svenska som andraspråklärare, modersmålslärare och ämneslärare. När det gäller samverkan har skolan således behov av att finna nya samarbetsformer.

Ett av arbetslagen/spåren består av slöjdlärarna, bildlärarna och andra i personalen som arbetar med elever från ett flertal spår. Personal i detta spår uttrycker att det är en olycklig indelning och att de inte kan delta i samarbetet kring eleverna på ett optimalt sätt. Skolan har således inte lyckats få med alla i organisationen i det pedagogiska samarbetet och här kan finnas värdefulla kompetenser som inte kommer eleverna till del.

Arbetslagen/spåren, har ingen arbets- eller utvecklingsledare och i intervjuerna framkommer att detta är ett led i kommunens ledningsstrategi med en platt organisation och snabba vägar till beslut. Det är rektorn som ensam har det övergripande ansvaret för att samsyn, riktlinjer, anvisningar och skolutveckling implementeras i alla spår och verksamheter. På skolan finns tre olika utvecklingsgrupper där representanter för varje spår deltar och utvecklingsgrupperna är tänkta som länk och stöd för styrning och utvecklingsarbete. Lärarna menar att eftersom det saknas tydlig arbetsfördelning inom grupperna råder en osäkerhet kring om informationsutbytet sedan genererar den förändring eller utveckling i verksamheterna som är avsedd.

Även vid nyrekryteringar saknas det rutiner och strategier på skolan som introducerar de nyanställda i skolans verksamhet, inriktning, målsättningar, handlingsplaner och annat som är avgörande för att de nya lärarna snabbt ska omfattas av skolans verksamheter och valda strategier och inriktningar t.ex. hur skolan samverkar och arbetar med språk- och kunskapsutveckling för flerspråkiga barn.

Studiehandledning på modersmålet

Elever i behov av studiehandledning på modersmålet ska erbjudas sådan handledning. Aktuell forskning framhåller att ett starkt modersmål och att ett starkt andraspråk är viktiga förutsättningar för att elever ska lyckas i sina skolarbeten.

Vad har Skolinspektionen sett?

På Runnerydsskolan finns elever i behov av studiehandledning på sitt modersmål som inte erhåller det. Det har tidigare funnits studiehandledning på några modersmål, men vid inspektionsbesöket finns ingen studiehandledning alls i de granskade verksamheterna enligt lärarna, trots att några elever i verksamheterna är relativt nyanlända och uppges vara i behov av handledning. Enligt modersmållärarna har studiehandledning funnits i liten utsträckning på skolan, men de upplever att den nya rektorstjänsten har inneburit ett ökat intresse för studiehandledning och att rektorn där arbetar mycket för att elever i behov av handledning ska få det.

3. Ges eleverna möjligheter att utveckla sitt modersmål?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen gör bedömningen att eleverna ges möjlighet att utveckla sitt modersmål genom modersmålsundervisning, men att samarbetet mellan modersmållärare och övriga lärare behöver utveckla.

Skolinspektionens iakttagelser

Modersmålsundervisning

Stöd och uppmuntran att använda modersmålet är en värdefull hjälp att utveckla flerspråkighet och stärka identitet och kunskapsutveckling.

Vad har Skolinspektionen sett?

Eleverna på Runnerydsskolan erbjuds modersmålsundervisning och flertalet elever deltar också i undervisning. De flesta har undervisning efter skoltid, men några har under skoltid. De flesta föräldrar har via modersmållärarna fått information om modersmålets betydelse genom en broschyr från Skolverket.

Skolan och kommunen ser alltmer värdet av modersmålsundervisningen, menar modersmållärarna, och den nya rektorsfunktionen med särskilt ansvar för de här frågorna är en tydlig signal om kommunens viljeinriktning. En av modersmållärarna har en grupp elever med svenska som modersmål som har valt att läsa arabiska i elevens val. Detta är, menar modersmålläraren, ytterligare ett exempel på att skolan och kommunen har mer uppmärksamhet på flerspråkighet.

Samverkan och samarbete mellan modersmållärare och övriga lärare sker i liten utsträckning enligt lärarna. Modersmållärarna arbetar på många olika skolor och hinner inte delta i möten kring eleverna. Samtal om eleverna sker främst sporadiskt t.ex. under en fikarast. På eftermiddagarna, när övriga lärare är undervisningsfria, då undervisar modersmållärarna.

Rektorerne uppger att modersmållärare, samt lärarrepresentanter från varje spår, träffas varje månad för att prata om hur det ser ut för eleverna i spåren, svårigheter och glädjeämnen samt uppmuntran och erfarenhetsutbyte. Här pratas det också om vad som händer i förberedelseklassen och önskemål och tips om litteratur och kompetens-

utveckling. Rektorena uppger också att de har börjat ha en gemensam träff varje termin med modersmåls lärare i kommunen med mål för verksamheten, erfarenhetsutbyte, tips och idéer om studiematerial m.m. Lärarnas och ledningens bilder kring samarbete är således delvis olika och kan bero på att de diskussioner och den information som förekommer vid ovan omtalade möten inte når ut till alla berörda i verksamheterna i den omfattning som krävs.

Eleverna uppger att deras klasslärare inte alltid känner till om de har modersmålsundervisning och vid utvecklingssamtalen samtalar man sällan om elevernas modersmål. Inför utvecklingssamtalen har modersmåls lärarna och övriga lärare kontakt i varierande grad, men det finns inga rutiner i de granskade verksamheterna för att säkerställa samverkan eller att föräldrarna verkligen får information om elevernas kunskapsutveckling i modersmålen. I de individuella utvecklingsplanerna finns dock ett särskilt utrymme för modersmåls lärarna att skriva skriftliga omdömen och skolan inför från och med vårterminen 2010 ett digitalt system för att skriva in och dokumentera bl.a. skriftliga omdömen. Föräldrar kommer också att ha tillgång till systemet.

4. Har lärarna utbildning i de ämnen de undervisar i och erbjuder de relevant kompetensutveckling?

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen gör bedömningen att verksamheten överlag har för lite kunskap och utbildning när det gäller andraspråksutveckling, flerspråkighet och interkulturellt lärande och att de inte i tillräcklig utsträckning erbjuder relevant kompetensutveckling.

Skolinspektionens iakttagelser

Lärarnas utbildning och kompetensutveckling

Lärarnas utbildningsnivå och kompetens är en avgörande framgångsfaktor för elevernas framgångar i skolarbetet

Vad har Skolinspektionen sett?

Lärarna på Runnerydsskolan har i huvudsak utbildning för de ämnen de undervisar i. När det gäller språkutveckling och, som redan nämnts, ämnet svenska som andraspråk behöver skolan dock höja kompetensen. Några lärare menar att det språkutvecklande arbetet i undervisningen främst grundar sig på lång erfarenhet av att arbeta med flerspråkiga barn och mindre på aktuell kunskap. Andra lärare har gått olika utbildningar och har i högre grad aktuell kunskap som de kan omsätta i undervisningen. Lärarna uppger överlag att de önskar mer kunskap och diskussioner om andra perspektiv t.ex. samarbete med föräldrar, kartläggning och interkulturellt lärande.

De intervjuade modersmåls lärarna har högskoleutbildningar från sina hemländer och är också behöriga modersmåls lärare eller i utbildning. Modersmåls lärarna deltar i skolornas övergripande kompetensutbildningar och är i många delar nöjda med den kompetensutbildning de har erbjudits. De önskar emellertid mer djupgående och sammanhängande utbildningar.

Det finns vid besöket ingen långsiktig strategisk plan för kompetensutveckling på Runnerydsskolan för att förankra en praktik som ger bättre stöd för progression i elevernas språk- och kunskapsutveckling. Rektorer och kommunförvaltning uttrycker att kompetensutveckling kring detta har varit eftersatt i kommunen och att kommunen har ambitionen att utveckla de möjligheter och värden mångfald och flerspråkighet kan skapa i skolan och i kommunen överlag.

Skolinspektionens slutsatser samt rekommendationer/krav på åtgärder:

Förskolan Snövit

Det språk- och kunskapsutvecklande arbete som bedrivs på förskolan Snövit håller en hög nivå. Det sker en gedigen kartläggning av barnens olika språkliga och kulturella miljöer och den information som inhämtas läggs till grund för planering och utformning av miljön. Personalen behöver dock arbeta vidare med att säkerställa att samtliga barns språkliga och kulturella bakgrund beaktas och synliggörs. Vidare behöver förskolan utveckla rutiner för hur den information som inhämtas ska dokumenteras. Planeringen utgår ifrån läroplanens mål och barnen och deras föräldrar är i hög grad delaktiga. Det pågår ett strukturerat arbete för att stärka barnens självkänsla och identitet och de flerspråkiga barnen ges stöd i att utveckla en flerkulturell tillhörighet. Barnen på förskolan är trygga och trivs och det värdegrundsarbete som bedrivs håller en hög nivå. De flerspråkiga barnen ges stöd i att stärka sin förmåga att kommunicera på sina modersmål men förskolan behöver arbeta vidare med att säkerställa att samtliga flerspråkiga barn ges samma stöd. Samarbetet med de ambulerande modersmålstränarna behöver också utvecklas. Personalen har adekvat utbildning och hög kompetens men för att kunna vidmakthålla och utveckla det arbete som bedrivs behöver det interna samarbetet utvecklas och personalen erbjudas fortsatt kompetensutveckling för arbetet med flerspråkiga barn. Förskolan behöver också arbeta för att etablera ett samarbete med den förskoleklass, skola och skolbarnsomsorg till vilken barnen på förskolan Snövit fortsätter.

Rekommendationer:

- Att förskolan utvecklar ett samarbete med den förskoleklass, skola och skolbarnsomsorg till vilken barnen på förskolan fortsätter.
- Att förskolan utvecklar rutiner för hur den information som inhämtas under kartläggningen av barnens bakgrund och livsmiljö ska dokumenteras.
- Att förskolan arbetar vidare med att säkerställa att samtliga barns språkliga och kulturella bakgrund beaktas vid planeringen och ges synlighet i miljön.

- Att förskolan arbetar vidare med att säkerställa att samtliga barn med annat modersmål än svenska ges stöd för att stärka sin förmåga att kommunicera på sina modersmål.
- Att förskolan verkar för att utveckla ett närmare samarbete med de ambulande modersmålstränarna i syfte att göra modersmålsträningen till en integrerad del av förskolans verksamhet.
- Att förskolan förbättrar det interna samarbetet för att nå ökad samsyn och undvika risken för dubbelarbete samt ge möjlighet att ytterligare öka kompetensen hos samtlig personal vad gäller arbetet med de flerspråkiga barnen.
- Att förskolans personal erbjuds fortsatt kompetensutveckling för arbetet med flerspråkiga barn.

Runnerydsskolan

Skolinspektionen bedömer att Runnerydsskolan behöver åtgärda eller utveckla några områden som på olika sätt berör barn med annat modersmål än svenska. Skolan behöver främst utveckla samsyn, samarbete och tydligare rutiner och strategier. De didaktiska frågorna utifrån kursplanernas mål och det språk- och kunskapsutvecklande arbetet måste bli mer vägledande för undervisningens planering och innehåll. Detta arbete måste beröra och inkludera alla lärare i samtliga ämnen. Studiehandledning på modersmålet och svenska som andraspråk måste erbjudas elever som är i behov av detta.

På Runnerydsskolan finns olika uppfattningar om hur skolans organisation påverkar den flexibilitet och samverkan kring det pedagogiska ansvaret som organisationen bör ge stöd för. I detta avseende bör skolan fördjupa diskussionerna och finna strategier som generar kraft och energi för samverkan och utveckling av verksamheterna i arbetet med det språk- och kunskapsutvecklande arbetet.

Skolans engagerade lärare och ledning, den trygga trivsamma atmosfären och kommunens ställningstagande för att bättre främja språk- och kunskapsutveckling, bland annat genom tillsättningen av en särskild rektor för flerspråkighet, är en god grund för ett sådant utvecklingsarbete.

Krav på åtgärder:

- De elever som i sin andraspråksutveckling har behov av ämnet svenska som andraspråk erbjuds inte undervisning i ämnet. (2 kap. 15, 16 §§ grundskoleförordningen)
- Elever i behov av studiehandledning på modersmålet erbjuds inte sådan handledning. (5 kap. 2, 3 §§ grundskoleförordningen)
- Alla elever får inte den undervisningstid och möjlighet till språk- och kunskapsutveckling i de naturvetenskapliga ämnena de har rätt till. (4 kap. 3a § skollagen, 1 kap. 2 § grundskoleförordningen)

Rekommendationer:

- Att skolan utvecklar arbetet med att kartlägga elevernas språk- och kunskapsutveckling, som underlag för bedömningar av individuella behov och eventuella stödåtgärder.
- Att det språkutvecklande innehållet och de språkutvecklande arbetsformerna förbättras och synliggörs i samtliga skolämnen.
- Att elevernas erfarenheter, tankar och utsagor synliggörs i planering och genomförande av undervisning.
- Att lärarna utvecklar samverkan och samarbetet i det pedagogiska ansvaret kring de flerspråkiga eleverna.
- Att skolans värdegrundsarbete fördjupas när det gäller flerspråkighet, för att stärka elevernas självkänsla och identitet.

Uppföljning

Nässjö kommun ska senast den 1 november 2010 redovisa vilka insatser som genomförts eller planerats med anledning av de krav på åtgärder och rekommendationer som Skolinspektionen framfört. Insatserna ska redovisas per förskola respektive skola.

Redovisningen skickas till Skolinspektionen, Gasverksgatan 1, 222 29 Lund.

På Skolinspektionens vägnar

Björn Persson
Avdelningschef

Annika Mullaart Ed
Utredare

I ärendets slutliga handläggning har också deltagit utredare Lena Lindh, undervisningsråd Agneta Ericsson och enhetschef Viveca Serder.